

PANEVĖŽIO RAJONO
SAVIVALDYBĖS
**VISUOMENĖS
SVEIKATOS
BIURAS**

**MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ GYVENSENOS TYRIMO
2020 M. RODIKLIŲ SUVESTINĖ**

Panevėžys, 2021

Įvadas

Mokyklinio amžiaus vaikų gyvenimos rodiklių suvestinėje pateikiami apibendrinti 2020 metais visose Lietuvos savivaldybėse atlikto antrojo mokyklinio amžiaus 5, 7 ir 9 (pirmų gimnazijos) klasių mokinių gyvenimos tyrimo rezultatai. Tyrimas atliktas vykdamas Sveikatos apsaugos ministro įsakymą¹, nurodantį periodiškai savivaldybėse atlikti gyvenimos tyrimus. Tyrimas atliktas vadovaujantis Higienos instituto parengta gyvenimos tyrimų organizavimo ir vykdymo metodika. Anketinei apklausai naudotas su Sveikatos apsaugos ministerija suderintas standartizuotas klausimynas.

Ataskaitoje pateikiami duomenys apie respondentų skaičių savivaldybėje, jų sociodemografinės charakteristikos, ministro įsakymu patvirtinti 32 vaikų gyvenimos rodikliai, kurie suskirstyti į tris grupes:

- ✓ *laimingumas, sveikatos ir išvaizdos vertinimas;*
- ✓ *sveikatos elgsena (fizinis aktyvumas, pasyvus laisvalaikis, mitybos įpročiai ir burnos higiena);*
- ✓ *rizikingas elgsys (tabako, elektroninių cigarečių rūkymas, alkoholio, narkotinių medžiagų vartojimas, patyčios ir saugumas kelyje, namuose bei mokykloje).*

2020 m. mokyklinio amžiaus vaikų gyvenimos tyrimo duomenų bazę sudarė 35 562 respondentų užpildytos anketos, kurių duomenis Higienos institutui perdavė apklausas vykdamas savivaldybes aptarnaujantys visuomenės sveikatos biurai. Apklausa vykdyta kovo–spalio mėnesiais.

¹2003 m. rugpjūčio 11 d. Lietuvos respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas Nr. V-488 „Dėl Bendrųjų savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatų patvirtinimo“.

TYRIMO APIMTYS IR SOCIODEMOGRAFINIAI RESPONDENTŲ DUOMENYS

	Respondentų skaičius					
	Iš viso	Klasė			Lytis	
		5	7	9	Berņiuukas (proc.)	Mergaitė (proc.)
Lietuva	35562	12203	11843	11164	17674	17888
Panevėžio rajonas	622	230	214	178	316	306

Sociodemografinės respondentų charakteristikos	Dalis (proc.)
<i>Lytis</i>	
Berņiuukas	50,7
Mergaitė	49,3
<i>Klasė</i>	
5	37
7	34,4
9	28,6
<i>Gyvenamoji vieta</i>	
Kaimas	88,4
Miestas	11,6
<i>Šėimos padėtis</i>	
Gyvena su abiem tėvais (globėjais)	75
Gyvena su vienu iš tėvų (globėju)	25
<i>Tėvų (globėju) užimtumas</i>	
Abu turi darbą	68,4
Vienas turi	24,7
Abu neturi	2,4
Nežino, ar turi	4,5

↑ teigiamas didėjantis pokytis ↓ teigiamas mažėjantis pokytis ↑ neigiamas didėjantis pokytis ↓ neigiamas mažėjantis pokytis

MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ GYVENSENOS RODIKLIAI

Rodiklio pavadinimas	Savivaldybės rodiklio reikšmė 2016 m.	Savivaldybės rodiklio reikšmė 2020 m.	Lietuvos rodiklio reikšmė 2020 m.
LAIMINGUMAS, SVEIKATOS IR IŠVAIZDOS VERTINIMAS			
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie jaučiasi pakankamai laimingi ar labai laimingi vertindami savo dabartinę gyvenimą, dalis (proc.)	84,7	71,5 ↓	73,2
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie savo sveikatą vertina kaip gerą arba labai gerą, dalis (proc.)	83,4	77,1 ↓	79,8
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie yra patenkinti savo išvaizda, dalis (proc.)	-	38,0	40,8
SVEIKATOS ELGSENA (fizinis aktyvumas, mityba)			
Fizinis aktyvumas ir pasyvus laisvalaikis			
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie 5 ir daugiau dienų mankština ar sportuoja bent 60 minučių (skaičiuojant kartu su fizinio ugdymo pamokomis), dalis (proc.)	-	30,9	38,1
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie kasdien, ne pamokų metu, mankština ar sportuoja bent 60 min., dalis (proc.)	7,6	10,6 ↑	13,6

¹2003 m. rugpjūčio 11 d. Lietuvos respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas Nr. V-488 „Dėl Bendrųjų savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatų patvirtinimo“.

Rodiklio pavadinimas	Savivaldybės rodiklio reikšmė 2016 m.	Savivaldybės rodiklio reikšmė 2020 m.	Lietuvos rodiklio reikšmė 2020 m.
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie vidutiniškai 4 ir daugiau valandų per dieną praleidžia prie ekranų (televizoriaus, kompiuterio, planšetės, išmaniojo telefono), dalis (proc.)	18,2	25,3 ↑	25,0
Mitybos įpročiai ir burnos higiena			
Mokyklinio amžiaus vaikų, kasdien valgančių pusryčius, dalis (proc.)	47,9	38,4 ↓	45,5
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie bent kartą per dieną valgo vaisius (neskaitant sulčių), dalis (proc.)	33,4	31,5 ↓	34,7
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie bent kartą per dieną valgo daržoves (neskaitant bulvių), dalis (proc.)	31,0	29,0 ↓	32,3
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie bent kartą per dieną valgo saldumynus, dalis (proc.)	-	17,8	17,4
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie bent kartą per dieną geria gazuotus saldžiuosius gėrimus, dalis (proc.)	-	12,8	10,6
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie bent kartą per dieną geria energetinius gėrimus, dalis (proc.)	-	4,2	3,5
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie papildomai nededa druskos į paruoštą maistą, dalis (proc.)	-	33,4	36,7
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie valosi dantis šepetėliu ir pasta dažniau nei kartą per dieną, dalis (proc.)	53,3	53,7 ↑	57
RIZIKINGAS ELGESYS			
Tabako gaminių bei elektroninių cigarečių vartojimas			
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie per paskutines 30 dienų bent kartą rūkė tabako gaminius, dalis (proc.)	-	11,8	7
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie per paskutinius 12 mėnesių bent kartą rūkė tabako gaminius, dalis (proc.)	-	16,3	12,7
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie per paskutines 30 dienų bent kartą rūkė elektronines cigaretes ar naudojo panašius elektroninius įtaisus rūkymui, dalis (proc.)	-	13,8	12,2
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie per paskutinius 12 mėnesių bent kartą rūkė elektronines cigaretes ar naudojo panašius elektroninius įtaisus rūkymui, dalis (proc.)	-	25,6	20,1
Alkoholio vartojimas			
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie per paskutines 30 dienų bent kartą vartojo alkoholinius gėrimus, dalis (proc.)	10,4	12,1 ↑	10,6
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie per paskutinius 12 mėnesių bent kartą vartojo alkoholinius gėrimus, dalis (proc.)	23,0	24,1 ↑	21,9
Narkotinių medžiagų vartojimas			
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie bent kartą per savo gyvenimą vartojo kanapes („žolę“, marihuaną, hašišą), dalis (proc.)	-	3,5	3,2
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie bent kartą per savo gyvenimą vartojo kitus narkotikus nei kanapes, dalis (proc.)	-	2,6	1,8
Saugumas kelyje			
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie visada tamsiu paros metu būdami lauke nešioja atšvaitus, dalis (proc.)	27,4	23,8 ↓	25,6
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie visada segi saugos diržą važiuodami automobilyje, dalis (proc.)	74,9	75,4 ↑	80,3
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie visada dėvi šalną važiuodami dviračiu, dalis (proc.)	-	6,8	9,3
Patyčios			
Mokyklinio amžiaus vaikų, iš kurių tyčiojosi kiti mokiniai per paskutinius 2 mėnesius, dalis (proc.)	46,0	43,1 ↓	33
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie patys tyčiojosi iš kitų vaikų per paskutinius 2 mėnesius, dalis (proc.)	45,4	33,2 ↓	24,9
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie per paskutines 30 dienų patyrė patyčias per socialinius tinklus, elektroniniu paštu ar telefonu, dalis (proc.)	-	14,0	9,3

¹2003 m. rugpjūčio 11 d. Lietuvos respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas Nr. V-488 „Dėl Bendrųjų savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatų patvirtinimo“.

Rodiklio pavadinimas	Savivaldybės rodiklio reikšmė 2016 m.	Savivaldybės rodiklio reikšmė 2020 m.	Lietuvos rodiklio reikšmė 2020 m.
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie per paskutinius 12 mėnesių patyrė patyčias per socialinius tinklus, elektroniniu paštu ar telefonu, dalis (proc.)	-	18,5	15,9
Saugumas namų ir mokyklos aplinkoje			
Mokyklinio amžiaus vaikų, kuriuos per paskutinius 2 mėnesius mušė ar kitaip fiziškai baudė tėvai, dalis (proc.)	-	11,0	8,2
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie jaučiasi saugūs namų aplinkoje, dalis (proc.)	-	95,4	96,2
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie jaučiasi saugūs mokyklos aplinkoje, dalis (proc.)	-	79,6	85,3

APIBENDRINIMAS

2020 metais, po keturių metų pertraukos, visose savivaldybėse atliktas mokyklinio amžiaus (5, 7 ir 9 (pirmų gimnazijos klasių)) mokinių gyvenimo tyrimas. Tyrimas atliktas pagal Higienos instituto parengtą ir su Sveikatos apsaugos ministerija suderintą gyvenimo tyrimų metodiką. Tyrimas atskleidžia esamą mokyklinio amžiaus vaikų gyvenimo situaciją atskirose savivaldybėse ir bendrai Lietuvoje, pateikia įrodymus kryptingam sveikatą stiprinančios veiklos planavimui konkrečioje savivaldybėje, bei leidžia stebėti rodiklių pokyčius.

2020 metais Panevėžio rajono savivaldybėje buvo apklaustas 622 mokiniai (5 klasė – 37 proc., 7 klasė – 34,4 proc., 9 klasė – 28,6 proc.; berniukai – 51 proc., mergaitės – 49 proc.).

Vertinant sociodemografinius rodiklius nustatyta, kad dažniau nei 7 iš 10 mokinių gyvena su abiem tėvais (globėjais) ir daugumos vaikų tėvai ar vienas iš tėvų turėjo darbą.

Laimingumas, sveikatos ir išvaizdos vertinimas

7 iš 10 Panevėžio rajono vaikų jaučiasi laimingi arba pakankamai laimingi vertindami savo dabartinį gyvenimą. 77,1 proc. vaikų savo sveikatą vertina kaip gerą arba labai gerą. Berniukų daugiau negu mergaičių jaučiasi laimingais. Puikiai savo sveikatą vertina taip pat daugiau berniukų nei mergaičių. Vyresnio amžiaus vaikai prasčiau vertino savo sveikatą ir su dabartiniu gyvenimu susijusį laimingumą. Tik 38 proc. mokinių patenkinti savo išvaizda. Mergaitės ir vyresnio amžiaus vaikai prasčiau vertina savo išvaizdą. 2020 m. vaikai prasčiau vertino savo sveikatą ir buvo mažiau laimingi, palyginti su 2016 m. tyrimo rodikliais.

Fizinis aktyvumas ir pasyvus laisvalaikis

Penkias ir daugiau dienų mankština ar sportuoja bent 60 minučių (skaičiuojant kartu su fizinio ugdymo pamokomis) 3 iš 10 rajono vaikų. Kasdien, ne pamokų metu, bent 60 minučių sportuoja ar mankština 1 iš 10 mokinių. Berniukai sportuoja ir mankština dažniau negu mergaitės. 25 proc. mokinių 4 ir daugiau valandų per dieną žiūri televizorių, žaidžia kompiuteriu, planšete ar mobiliuoju telefonu. Kuo vyresnė klasė, tuo daugiau mokinių pasyviai leidžiančių laiką.

Mityba

Darbo dienomis, kai vaikai eina į mokyklą, kasdien pusryčiauja tik 46,3 proc. apklaustųjų. Savaitgaliais pusryčiauja 66,2 proc. mokinių. Mergaičių, pusryčiaujančių visas penkias darbo dienas, kai eina į mokyklą, yra daugiau (46,7 proc.) nei berniukų (45,9 proc.). Penktos klasės mokiniai pusryčius valgo dažniau nei septintos ir devintos klasės mokiniai. Palyginti su 2016 m. atlikto tyrimo duomenimis, vaikų valgančių pusryčius sumažėjo 9,5 proc. Mažiau nei trečdalis (30,2 proc.) Panevėžio rajono mokinių vaisius ir daržoves valgo bent kartą per dieną. Mergaitės dažniau nei berniukai valgo vaisius ir daržoves. Devintos klasės mokiniai rečiau valgo vaisius ir daržoves nei penktos ir septintos klasės. Taip pat įvertinus mokinių mitybos įpročius, galima teigti, kad tik kas trečias mokinys papildomai nededa druskos į paruoštą maistą, saldumynus bent kartą per dieną valgo 17,8 proc., gazuotus saldžiuosius gėrimus geria 12,8 proc., energetinius gėrimus – 4,2 proc. apklaustų mokinių. Dažniau nei kartą per dieną dantis valo 53,7 proc. mokinių.

Žalingi įpročiai

Nustatyti aukšti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo rodikliai. Per paskutines 30 dienų bent kartą tabako gaminius rūkė 1 iš 10 mokyklinio amžiaus vaikų, per paskutinius 12 mėnesių bent kartą rūkė 16,3 proc. mokinių. Elektroninius įtaisus per paskutines 30 dienų bent kartą rūkė 13,8 proc. mokinių, o per paskutinius 12 mėnesių – 4 iš 10 apklaustų mokinių.

Paklausus mokinių apie alkoholinių gėrimų vartojimą, 12,1 proc. atsakė, kad vartojo per paskutines 30 dienų, o 24,1 proc. vartojo per paskutinius 12 mėnesių. Mergaičių ir berniukų rodikliai alkoholio vartojimo atžvilgiu žymiai nesiskyrė.

Nors rodikliai nėra aukšti, tyrimas taip pat atskleidė egzistuojančias narkotinių medžiagų vartojimo problemas. 3,5 proc. mokinių atsakė, kad per savo gyvenimą yra vartoję kanapes, o kitų narkotinių medžiagų pabandę 2,6 proc. Panevėžio rajono mokinių.

Kuo vyresnė klasė, tuo daugiau mokinių rūkiusių tabako gaminius ir elektroninius prietaisus, vartojusių alkoholinius gėrimus bei pabandžiusių narkotinių medžiagų.

Nelaimingų atsitikimų prevencija, patyčios ir smurtas

Tyrimo metu vertinti mokyklinio amžiaus vaikų saugumo kelyje įpročiai. Tik 23,8 proc. nurodė, kad visuomet tamsiu paros metu būdami lauke nešioja atšvaitus. Kas trečias mokinys nurodė, kad visuomet važiuodami automobiliu segėjo saugos diržą. Tik 6,8 proc. apklaustų mokinių visada važiuodami dviračiu dėvi šalną. Jaunesnio amžiaus vaikai labiau laikosi saugumo taisyklių nei vyresni.

Vertintas patyčių mastas atskleidė, kad 43,1 proc. mokyklinio amžiaus vaikų per paskutinius 2 mėnesius patyrė patyčias, o 3 iš 10 mokinių patys tyčiojosi iš kitų mokinių. Per paskutines 30 dienų patyrė patyčias per socialinius tinklus, elektroniniu paštu ar telefonu 14 proc., o per paskutinius 12 mėnesių - 18,5 proc. Kuo vyresnė klasė, tuo mažiau patyčių patiria iš kitų ir

patys mažiau tyčiojasi. Palyginus su 2016 m. atlikto tyrimo duomenimis, patyčių mastas yra sumažėjęs.

Paklausus vaikų ar jie jaučiasi saugūs namų aplinkoje, didžioji dauguma (95,4 proc.) atsakė teigiamai. Tačiau 1 iš 10 vaikų nurodė, kad per paskutinius 2 mėnesius jį mušė ar kitaip fiziškai baudė tėvai. Mokykloje saugūs jaučiasi 8 iš 10 vaikai.

Visuomenės sveikatos stebėsenos specialistė Inga Mackelienė

